

Kraków, 7 maja 2025

**Recenzja dorobku naukowego w postępowaniu habilitacyjnym dr Halszki Lelęć
w dziedzinie nauk humanistycznych, dyscyplinie: literaturoznawstwo**

Ocena cykli artykułów przedstawionych jako osiągnięcie naukowe

Jako osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.) pani dr Lelęć przedstawiła dwa cykle powiązanych tematycznie artykułów: *(Nie)zwykłość codzienności a motywy archipelagiczne w twórczości George'a Mackaya Browna* oraz *Tradycja a innowacja – sposoby redynamizacji konwencji w narracjach literackich*. Swoją decyzję przedstawienia dwóch cykli tematycznych uzasadnia faktem, że są one efektem jej wieloletnich badań nad rolą „toposów i motywów” w powstawaniu narracji literackich i kulturowych.

W skład cyklu *(Nie)zwykłość codzienności a motywy archipelagiczne w twórczości George'a Mackaya Browna* wchodzi 14 artykułów naukowych opublikowanych w monografiach wieloautorskich z poziomu I oraz w czasopiśmie naukowych w latach 2015-2024. Są to artykuły erudycyjne, łączące metody analizy semiotycznej, narratologii postklasycznej, filozofii i teologii z wnikliwą lekturą tekstu literackiego. Habilitantka uważa George'a Mackaya Browna jako jednego z najwybitniejszych pisarzy brytyjskich drugiej połowy XX wieku i za cel w swych artykułach stawia sobie zapoznanie czytelników z wyszukаныmi technikami literackimi, których używa on w swej twórczości. Przedstawia Browna jako autora „glokalnego”, który poprzez specyficzne doświadczenie archipelagu Orkad ukazuje doświadczenie uniwersalne. Przede wszystkim interesują ją katolickie aspekty dzieł Browna, które dr Lelęć widzi w ukazywaniu przez niego obecności elementów sacrum w przedstawieniu codzienności. W większości tych artykułów Habilitantka przedstawia Browna jako twórcę mało znanego (lub „zarazem uznanego, jak i wiecznie pomijanego („[Nie]świętość rzeczy...”, s. 313), co trochę dziwi, bo jak pisze Linden Bicket w swej książce *George Mackay Brown and the Scottish Catholic Imagination* (2014, s. 47), obecnie uważany jest on za jednego

z wiodących pisarzy szkockich, choć faktycznie zabrakło dla niego miejsca w *The Cambridge Companion to Scottish Literature*. Jak Habilitantka sama informuje, w Polsce ukazał się wybór jego poezji *Antologia z Wyspy Fok* (Wydawnictwo Literackie, 1989) oraz przekłady dwóch powieści *Winlandia* (*Vinland* 2017) and *Nad oceanem czasu* (*Beside the Ocean of Time* 2019), Biorąc pod uwagę bardzo niewielki rynek wydawniczy szczególnie dla tomików poezji, nakład 2000 egzemplarzy, który dr Leleń podaje jako niski, to obecnie typowy nakład książki i nie jest to mały nakład dla tomu poezji. Fakt, że o Brownie piszą polscy badacze i na rynku wydawniczym pojawiły się jego utwory moim zdaniem wskazuje na znaczące zainteresowanie tym poetą. Na pewno badania Habilitantki poprzez zastosowanie interdyscyplinarnej metodologii i świadomy wybór utworów rzadziej analizowanych przez krytyków stanowią innowacyjny wkład nad literaturą szkocką na gruncie polskim i światowym.

W pierwszym artykule cyklu zatytułowanym „Semiotics of Archipelago in George Mackay Brown's Narratives” dr Leleń przedstawia twórczość Browna jako głęboko osadzoną na Orkadach, a równocześnie posiadającą uniwersalne znaczenie dzięki mitopoetycznym rozważaniom nad życiem ludzkim. Poddaje ją analizie z perspektywy semiotycznej odwołując się do pism takich badaczy jak Jurij Łotman i Jan Mukarovsky. Używając koncepcji „gestu semantycznego” Mukarowskiego, sugeruje, iż Brown używa przestrzennego modelu archipelagu jako centralnej zasady organizacyjnej swoich utworów poetyckich i prozatorskich, co widać w ich strukturze, często opartej na fragmentarycznej poetyce czasu i przestrzeni. To oryginalna koncepcja Autorki, która w ten sposób ciekawie opisuje technikę literacką Browna, równocześnie łącząc ją z wyspiarskim charakterem twórczości poety.

Mitopoetyczne przetworzenie codzienności jest również centralnym wątkiem analizy roli przestrzeni domu w baśniowej opowieści dla dzieci *Keepers of the House* (1986) w artykule „'The goings-on inside the house' and Figurative Use of Fairy-tale Characters in *Keepers of the House* by George Mackay Brown”. Tytułowi opiekunowie domu (*keepers of the house*) to skrzaty zapewniające sprawne funkcjonowanie rodziny z średniej klasy niższej. Zaskakuje mnie trochę próba umieszczenia skrzatów Browna w kontekście literatury gotyzmu (s.96-97), bo, jak pokazuje sama Autorka, wywodzą się one z mitologii celtyckiej i stanowią mitotwórczy element utworu. Przekonująco natomiast argumentuje, że łączą one w sobie elementy roli dorosłych dzięki którym dom może sprawnie funkcjonować, a jednocześnie posiadają cechy niesfornych dzieci. Habilitantka interesująco zwraca uwagę na współgranie prozy poetyckiej Browna z ilustracjami Guillian Martin w tworzeniu uniwersalnego obrazu domu. Swą semiotyczną analizę książki Browna wzbogaca uwagami na temat pedagogicznego

funkcjonowania literatury dziecięcej, co wyraźnie wskazuje na jej aksjologiczne zainteresowania, które są myślą przewodnią kolejnych artykułów cyklu.

Za wprowadzenie do poezji Browna można uznać rozdział "Exploring Identity through the Melancholic Muse and Nostalgic Narrative in *The Storm* and *Fishermen with Ploughs* by George Mackay Brown" (Eksploracja tożsamości przez melancholijną muzę i nostalgiczną narrację z zbiorach poezji *The Storm* i *Fishermen with Ploughs* George'a Mackaya Browna). Dr Lelen wskazuje tu na specyficzną umiejętność orkadzkiego poety przełożenia osobistego i wspólnotowego doświadczenia na estetyczny wyraz melancholii i nostalgii, pozbawiony jakiegokolwiek sentymentalizmu. Wpisuje jego twórczość w tradycję poezji Północy według definicji Germaine de Staël, wskazując równocześnie na pewien bardziej optymistyczny aspekt jego twórczości powiązany z zainteresowaniami cyklami natury, rytuałami wspólnoty i myśleniem chrześcijańskim, który prowadzi do „nostalgicznej afirmacji biegu życia” (s. 302).

W artykule „Orkadian Poetics of Hope: Lyrical Dimensions and (Ex)tensions of the Topos in the Poetry of George Mackay Brown” dr Lelen proponuje odczytanie poezji Browna pod kątem motywu nadziei, którą definiuje z perspektywy literaturoznawczej, filozoficznej i teologicznej. Podkreślając znaczenie konwersji poety na katolicyzm dla tematyki jego twórczości, argumentuje, że nadzieja jako cnota teologiczna jest centralnym elementem poezji Browna, choć nigdy nie jest bezpośrednio nazwana. Właśnie poprzez swoistą „poetykę nadziei”, która ma na celu przywrócenie sensu tożsamości i przynależności, Brown próbuje odpowiedzieć na współczesny kryzys kultury, co Habilitantka pokazuje poprzez analizę jego wybranych wierszy, często odczytując je w kontekście nauczania Jana Pawła II. Dr Lelen wspomina o znaczeniu Gerarda Manleya Hopkinsa w drodze do katolicyzmu szkockiego poety, więc szkoda, że w jej analizie twórczości Browna nie znalazło się na głębsze zgłębienie tego tematu, szczególnie, że koncepcje *inscape* and *instress* Hopkinsa mogą mieć pewien związek z ukazaną przez Habilitantkę techniką ukazywania świętości poprzez codzienną rzeczywistość w jego poezji.

W artykule „Littoral Impressionism in *The Wreck of the Archangel* by George Mackay Brown” dr Lelen sięga po koncepcję impresjonizmu literackiego przedstawioną przez Josepha Conrada w przedmowie do *The Nigger of the Narcissus* celem analizy zbioru poezji Browna *The Wreck of the Archangel*, tworząc własny termin „impresjonizm nadmorski” (*littoral impressionism*), który jej zdaniem oddaje charakter dojrzałej poezji Browna, łączącej w sobie sensoryczne detale i estetykę środowiskową. Z naciskiem na fenomenologiczną natychmiastowość oraz elementy ekopoetyczne obecne w omawianych utworach, Autorka

wskazuje, jak teksty Browna funkcjonują jako przestrzeń wielozmysłowa, nacechowana intensywnymi emocjami. Jej komentarze niestety nie zawsze tłumaczą trudności, które pojawiają się przy lekturze omawianych tekstów. Na przykład, w swej analizie wiersza "Fishermen in Winter" nie podaje znaczenia słowa *keening*, które oznacza pieśń żałobną w języku irlandzkim i gaelickim szkockim chociaż komentuje jego użycie, pisząc: "The use of the word *keening* in the above-quoted passage does not just reinforce the focus on the aural properties of the sea, but also plays with all the connotations of *keen* in its adjectival form, with its suggestion of sharpness and acuteness of sensory perception" (s. 109). Prawdopodobnie zakłada, że czytelnik jest świadomy znaczenia tego słowa, jednak wytłumaczenie wzbogaciłoby analizę tekstu, a czytelnikowi ułatwiło lekturę.

Artykuł „Axiological Semantics and the Discourse of the Literary Periphery in Selected Orkney Poetry” stanowi próbę charakterystyki twórczości autorów powiązanych z Orkadami. Poezja Browna jest centralnym punktem odniesienia dla omówienia utworów innych poetów związanych z tą lokalizacją, takich jak Edwin Muir, który miał duży wpływ na kształtowanie się twórczości Browna (i którego doktor Leleń stawia w cieniu Browna s.76) czy Morag MacInnes, w której utworach doktor Leleń wskazuje na bunt przeciw poetyce Browna. Habilitantka rozpatruje twórczość wszystkich tych poetów poprzez socjologiczną kategorię „glokalnego peryferium” (*glocal periphery* s. 69), przez którą rozumie twórcze przenikanie się rysów lokalnych i globalnych, wskazując na „aksjologiczną semantykę” tych utworów, która wytwarza się poprzez częsty motyw przedstawienia zmarginalizowanej jednostki na tle tradycyjnej wspólnoty lokalnej. Innym ważnym aspektem tej poezji według doktor Leleń jest specyficzne poetyckie ukazanie czasu i przestrzeni, gdzie jednostkowe wydarzenie wpisane jest w ważne wydarzenia w życiu wspólnoty.

Kolejne cztery pozycje cyklu poświęcone są utworom prozatorskim Browna. Artykuł „‘A harper went here and there with his songs’: Modern Reworking of Northern Narrative Tradition in *Vinland* by George Mackay Brown” przedstawia analizę powieści Browna *Vinland* z perspektywy narratologii kognitywistycznej, w szczególności powołując się na koncepcję „doświadczalności” (*experientiality*) Moniki Fludernick jako centralnej cechy narracji. Pozwala to Habilitantce ukazać nowatorstwo tego utworu, zwykle określanego jako konwencjonalna powieść historyczna. Doktor Leleń przekonująco pokazuje, jak w swej powieści Brown sięga po tradycyjne techniki narracyjne sagi i eposu, wykorzystując je do ukazania znaczenia opowieści w kształtowaniu tożsamości.

Artykuł „Experimenting with Historiographical Narrative and Guidebook Style in *An Orkney Tapestry* by George Mackay Brown” przedstawia kontynuację badań nad eksperymentami narracyjnymi w prozie Browna poprzez analizę jego przewodnika po Orkadach *An Orkney Tapestry* (1969), który łączy w sobie elementy liryczne, prozatorskie i epickie, celem ukazania historii i tożsamości kulturowej Orkad. Habilitantka przekonująco pokazuje, jak Brown wykorzystuje tu technikę fragmentaryzacji i kolażu by ukazać mityczne źródła „palimpsestycznej teraźniejszości” (*palimpsestic present*, s.107). Dr Lelen umiejscawia *An Orkney Tapestry* na styku historiografii i twórczej reimaginacji, tym samym eksponując predyspozycje Browna do posługiwania się intermedialnością i systemowymi strategiami tekstowymi.

Analizę tematyki religijnej, którą przedstawia jako centralny aspekt poezji Browna, dr Lelen podejmuje również w odniesieniu do jego prozy, wskazując na temat świętości jako jeden z centralnych toposów w twórczości Browna. Artykuł „Narrative Displacement and Paradigms of Sanctity in Selected Short Stories of George Mackay Brown”, opublikowany w monografii *Sanctity as a Story: Narrative (In)variants of the Saint*, pod redakcją Habilitantki (Peter Lang, 2020) analizuje sposób, w jaki Brown wykorzystuje rozmaite techniki narracyjne celem ukazania świętości w wybranych opowiadaniach. Dr Lelen zwraca szczególną uwagę na częste użycie przesunięcia narracyjnego (*narrative displacement*) w czasie, miejscu i postaciach.

Swoje umiejętności wnikliwej analizy dzieła literackiego Habilitantka ukazuje w artykule „Soundscapes, Evocalization and Poetics of the Everyday in ‘An Epiphany Tale’ by George Mackay Brown”, który ukazał się w renomowanym międzynarodowym czasopiśmie *Short Fiction in Theory and Practice*. Pokazuje w nim, jak Brown wykorzystuje środki fonetyczne i sensoryczne w tworzeniu filozoficznego i anagogenicznego znaczenia tekstu. Jest to moim zdaniem najlepiej dopracowany artykuł cyklu. W swej analizie krótkiego opowiadania „An Epiphany Tale” dr Lelen przekonująco analizuje jak Brown poprzez swoje „krajobrazy dźwiękowe” (*soundscape*) przywołuje biblijny moment objawienia jak również tworzy swoje własne objawienia dla czytelnika wzorem Joycowskich *epiphanies*. Jak w swych wcześniejszych artykułach omawia opowiadanie Browna w kontekście literatury modernizmu, natomiast w konkluzji dość niespodziewanie wspomina o romantycznych inspiracjach technik literackich Browna i pozostawia to bez wytłumaczenia. Czytelnik może jedynie spekulować, że chodzi tu prawdopodobnie o poetykę codzienności w poezji Wordswortha, a szczególnie jego koncepcję *spots of time*.

mc

Doktor Lelen opublikowała cztery artykuły na temat twórczości Browna w języku polskim. Pierwszy z nich zatytułowany „(Nie)świętość rzeczy najmniejszych a aksjologiczna poetyka codzienności w *Antologii z wyspy fok* George’a Mackaya Browna”, opublikowany w współredagowanej przez nią monografii *Święci i świętość w języku, literaturze i kulturze* poświęcony jest polskiej antologii wierszy orkadzkiego poety w przekładzie Andrzeja Szuby. Podobnie jak w omówionych powyżej artykułach w języku angielskim, w swej analizie liryków Browna Autorka pokazuje, jak Brown subtelnie wskazuje na sakralny wymiar zwykłych „nieświętych” ludzi i codziennych czynności. Podkreśla, że poezja Browna, choć głęboko zakorzeniona w lokalnej rzeczywistości, ma wymiar uniwersalny, który prowokuje do refleksji nad wartościami chrześcijańskimi i ogólnoludzkimi.

Z kolei w artykule „Literackie aspekty głosów kobiet w ‘The Sea-King’s Daughter’ George’a Mackay’a Browna” dr Lelen posługuje się podejściem semiotycznym i kognitywnym, wskazując na wielogłosowość i intermedialność analizowanego tekstu jako kluczowe dla jego struktury i interpretacji. Wskazuje na hybrydowy charakter utworu, który łączy elementy epiki, liryki i dramatu, tworząc unikalną formę literacką, w której głosy kobiet stają się medium do refleksji nad historią, wspólnotą i jednostką. Habilitantka widzi w tym utworze cechy literatury późno modernistycznej, porównując go do utworów Joyce’a i Virginii Woolf. Według Autorki Brown poprzez swoje literackie zabiegi prowokuje czytelnika do aktywnego odbioru i interpretacji, ukazując wieloaspektowość i nieuchwytność prawdy o wydarzeniach historycznych. Szkoda, że ten adresowany do polskich czytelników artykuł (opublikowany w tomie *Kobieta w literaturze, sztuce i muzyce – ujęcie interdyscyplinarne*) nie jest napisany w sposób bardziej przystępny i nie zawiera jasnego przedstawienia treści utworu przed poddaniem go gruntownej analizie.

Natomiast artykuł „George Mackay Brown jako katolicki piewca archipelagów tożsamości” opublikowany w internetowym kwartalniku *Nowy Napis* to bardziej przystępne wprowadzenie do poezji religijnej orkadzkiego barda. Doktor Lelen przedstawia tu drogę do katolicyzmu Browna jako ściśle powiązaną z jego poszukiwaniami poetyckimi. Poddaje analizie semantycznej wybrane wiersze poety, wskazując na charakterystyczne, oszczędne obrazowanie, oparte na życiu codziennym wyspiarskiej społeczności, które rezonuje głęboką religijną metaforyką i zachęca do refleksji nad sensem istnienia.

Artykuł „Na peryferiach zwykłych spraw. Dysharmonia świata a poetyckie dociekanie prawdy w liryce George’a Mackaya Browna” można potraktować jako podsumowanie rozważań Habilitantki nad poezją Browna. Podkreśla ona tutaj transcendentálny wymiar codzienności i uniwersalny wymiar wyspiarskiego doświadczenia przedstawionego w jego

utworach. Odczytując wiersze Browna w kontekście „Listu do artystów” Jana Pawła II, wierszy Czesława Miłosza i T. S. Eliota, dowodzi, że poeta używa obrazów dysharmonii świata jako narzędzia do pobudzenia czytelnika do pogłębionej refleksji nad sensem życia i jego religijnym wymiarem.

Cykl artykułów tematycznych poświęconych twórczości George’a Mackaya Browna autorstwa dr Leleń nowatorsko przedstawia twórczość szkockiego poety poprzez kreatywne zastosowanie interdyscyplinarnych technik badawczych do wnikliwej analizy wybranych utworów Browna ze szczególnym naciskiem na religijny wymiar jego poezji. Habilitantka przedstawia swoją własną koncepcję twórczości orkadzkiego poety jako poety „archipelagicznego”, który wskazuje na obecność sacrum w rzeczach najmniejszych. Szkoda jednak, że Habilitantka nie opublikowała swoich badań w formie monografii. W swym autoreferacie tłumaczy, że zaniechała publikacji książkowej, gdyż uważa, że poprzez artykuły ma szansę zaznajomić większą liczbę czytelników z technikami literackimi szkockiego twórcy. Nie jest to przekonujący argument, bo monografia pozwoliłaby na jasne przedstawienie metodologii badawczej, wprowadzenie do twórczości poety i uporządkowaną argumentację, umożliwiając uniknięcie niepotrzebnych powtórzeń. W artykułach czasami brak miejsca na klarowne zdefiniowanie używanych przez nią pojęć i wprowadzenie do, jak sama podkreśla, stosunkowo mało znanej twórczości Browna. Przez to stwierdzenie nie chcę jednak umniejszyć wartości przedstawionego cyklu artykułów, który ukazuje oryginalne badania nad literaturą szkocką i literaturą religijną, oparte na refleksji teoretycznej łączącej najnowsze badania w światowym i polskim literaturoznawstwie z wiedzą filozoficzną, antropologiczną i teologiczną.

Drugi przedstawiony przez Habilitantkę cykl artykułów zatytułowany *Tradycja a innowacja – sposoby redynamizacji konwencji w narracjach literackich* składa się z 10 artykułów naukowych opublikowanych w latach 2012-2015 poświęconych badaniu innowacyjnego przekształcania struktur narracyjnych w krótkich utworach prozatorskich H.G. Wellsa, Bertranda Russella, Stefana Themersona (wraz z ilustracjami Franciszki Themerson) i powieści Johna Bergera pt. *King: A Street Story* oraz literaturze fantastycznej. Dr Leleń wykorzystuje w nim różnorodne metody badawcze (m.in. strukturalizm, podejście postformalne reprezentowane przez badaczy z ośrodków naukowych w Gdańsku i Lublinie, poetykę kognitywną) by ukazać, w jaki sposób twórcy ci rewitalizowali zastane formy literackie poprzez innowacyjne techniki narracyjne, reinterpretacje tradycyjnych motywów i wprowadzenie elementów fantastyki.

Sześć artykułów poświęconych jest innowacyjnemu wykorzystaniu tradycyjnych konwencji literackich w beletrystyce H. G. Wellsa. Są one wynikiem kontynuacji badań przedstawionych w monografii Habilitantki *H.G. Wells: The Literary Traveller in His Fantastic Short Story Machine* (Peter Lang, 2016), opartej na jej pracy doktorskiej, w której używa metod szkoły postformalnej do analizy opowiadań Wellsa. W artykule „Tekst jako sieć: O literackiej metaforyczności w opowiadaniach fantastycznych H. G. Wellsa” rozbudowuje ona swoje instrumentarium o poetykę kognitywną, pokazując na przykładzie „Wehikułu czasu” i opowiadań powstałych po 1895 jak Wells wykorzystuje metaforę do amplifikacji semantyki tekstów, tworząc wielowymiarowe układy relacji. Metaforyka przestrzeni i zasada amalgamatów kognitywnych są jej zdaniem kluczowe w twórczości Wellsa, prowadząc do oryginalnego przekształcenia zastanych konwencji gatunkowych.

Z kolei w artykule „Post-Dickensian Style of Literary Portraiture in the Mimetic Fiction of ‘a Nawther’ H.G. Wells” Habilitantka bada wpływ Charlesa Dickensa na kształtowanie postaci w fikcji mimetycznej H. G. Wellsa. Artykuł ukazuje powiązania technik literackich Wellsa z wzorcami Dickensowskimi, jednocześnie podkreślając innowacyjne podejście autora *Kippsa*. W artykule „Character Sketch and Its Fantastic Transformations: H. G. Wells's ‘The Crystal Egg’” dr Leleń pokazuje, jak Wells wykorzystuje konwencję fantastyki literackiej do ożywienia struktury postaci w opowiadaniu „The Crystal Egg”. W odpowiedzi na krytykę Wellsa ze strony modernistycznych autorów, takich jak E. M. Forster i Virginia Woolf, za prostotę i brak artystycznej złożoności w konstrukcji postaci, dr Leleń sugeruje, że podejście Wellsa do konstrukcji postaci jest celowo schematyczne, wywodząc się z siedemnastowiecznej konwencji szkicu charakterologicznego. Poprzez osadzenie tych typowych postaci „małych ludzi” w świecie przedstawionym charakterystycznym dla literatury fantastycznej Wells zdaniem Autorki zwraca uwagę na tekstualność swych utworów, wpisując się równocześnie w charakterystyczne dla końca XIX wieku trendy w konstrukcji postaci.

W artykule „Do You Read Fables? Modern Ones? Fable and Fairy-Tale Strategies in Early Scientific Romances of H. G. Wells” dr Leleń argumentuje, że poprzez wykorzystanie konwencji bajki i baśni w swych wczesnych romansach naukowych takich jak „Wehikuł czasu” i *Wyspa doktora Moreau* Wells tworzy unikalne połączenie gatunków, które kwestionuje tradycyjne struktury narracyjne. Habilitantka analizuje techniki charakterystyki, wzorce przestrzenne i motywy fabularne w tych utworach i pokazuje, jak użycie elementów bajki i baśni wzbogaca fikcyjne światy opowieści Wellsa. Podkreśla również dwoistość narracji Wellsa, gdzie świat empiryczny przeplata się z fantastycznym, co pozwala według niej na

głębszą eksplorację natury ludzkiej i norm społecznych. Natomiast w artykule „Medieval Tradition and Eschatological Perspective in ‘Under the Knife’ by H. G. Wells” dr Leleń analizuje, jak Wells wykorzystuje średniowieczne konwencje literackie i perspektywy eschatologiczne aby nadać głębię duchową życiu zwykłych ludzi z niższej klasy średniej. Habilitantka podkreśla, że Wells, mimo że jest powszechnie uważany za ojca fantastyki naukowej, często odwołuje się do chrześcijańskich motywów i technik wizji sennej, które są charakterystyczne dla średniowiecznych alegorii i wskazuje na liczne odniesienia do biblijnych i średniowiecznych motywów, takich jak *memento mori*, *vanitas* i *danse macabre*.

Swoje badania nad chrześcijańskimi elementami w twórczości Wellsa dr Leleń kontynuuje w artykule „Apocalyptic Visions of the End of the World in the Fiction of H. G. Wells”, w którym analizuje wykorzystanie motywów apokaliptycznych w twórczości H. G. Wellsa. Argumentuje, że fascynacja Wellsa końcem świata jest głęboko zakorzeniona w tradycjach judeochrześcijańskich, jednak pisarz reinterpretuje te motywy przez nowoczesny, często naukowy pryzmat. Według Habilitantki dzieła Wellsa, takie jak *Wojna światów* i „Wehikuł czasu”, zawierają elementy biblijnych proroctw, które przekształcają je w narracje odzwierciedlające współczesne obawy przed katastrofami technologicznymi i biologicznymi.

Praca nad twórczością H.G. Wellsa poprowadziła Habilitantkę w stronę rozważań nad zasadami funkcjonowania literatury fantastycznej. W artykule „The Fantastic as a Technique of Redynamizing Mimetic Fiction” dr Leleń analizuje, jak fantastyka ożywia fikcję mimetyczną poprzez wprowadzenie elementów, które kwestionują konwencjonalne przedstawienia rzeczywistości. Opierając się na teoriach Tzvetana Todorova, Darkaa Suvina i Andrzeja Zgorzelskiego, Habilitantka przedstawia zasadę konfrontacji dwóch światów oraz wtargnięcie elementów fantastycznych charakterystyczne dla tych utworów jako techniki przekształcające znane modele świata w nowe, metaforycznie wzbogacone wizje. Na podstawie utworów m.in. H.G. Wellsa, Roberta Louisa Stevensona i Henry'ego Jamesa, pokazuje, jak element fantastyczny destabilizuje i rekonfiguruje tradycyjne struktury narracyjne, podkreślając rolę fantastyki w odnawianiu i rozszerzaniu granic fikcji mimetycznej.

Artykuły dotyczące twórczości Bertranda Russella oraz Franciszki i Stefana Themersonów ukazują, jak wykorzystują oni konwencje książek dla dzieci do krytyki społecznej i artystycznej. W artykule „The Subversion of Citizenship and Education in Bertrand Russell’s *Alphabet*” dr Leleń analizuje satyryczne dzieło Russella *The Good Citizen’s Alphabet*, w którym filozof poddaje krytyce konwencjonalne koncepcje obywatelstwa i edukacji. Autorka wykorzystuje intermedialną analizę, badając interakcję między tekstem Russella a ilustracjami

Franciszki Themerson i pokazuje, jak Russell podważa tradycyjne wartości poprzez ironiczne i paradoksalne definicje. W artykule „Avant-garde Conventions Developed by the Themersons in *Mr Rouse Builds His House*” dr Leleń bada awangardowe techniki zastosowane przez Themersonów w ich popularnej książce dla dzieci *Pan Tom buduje dom* (1938) i jej wersji angielskiej *Mr Rouse Builds His House*, podkreślając, jak artyści pracując wspólnie integrują różne media artystyczne, przekraczając tradycyjne granice kategoryzacji pomiędzy literaturą dziecięcą a literaturą dla dorosłych i tworzą unikalny intermedialny styl narracyjny.

W artykule „The Ambiguous Identity of a Dog as a Mongrelized Storyteller in John Berger's *King*” dr Leleń analizuje złożoną postać Kinga, psa-narratora w powieści Bergera, ukazując jak służy ona do eksploracji tematów społecznych i egzystencjalnych. Autorka ukazuje, jak Berger poprzez tę formę narracji łączy różne konwencje gatunkowe i tworzy unikalną perspektywę narracyjną, która zmusza czytelników do ponownego przemyślenia norm społecznych.

Wszystkie przedstawione w tym cyklu artykuły łączy zainteresowanie technikami twórczego przetworzenia tradycyjnych motywów i struktur narracyjnych w dziełach twórców tak różnych jak H. G. Wells i Bertrand Russell. Wskazują one na ciągły rozwój warsztatu badawczego Habilitantki, który umożliwia jej nowatorskie przedstawienie dynamicznych procesów powstania dzieła literackiego.

Ocena pozostałego dorobku

Warto również docenić pozostały dorobek naukowy Habilitantki. Przed uzyskaniem stopnia doktora opublikowała 7 artykułów na temat twórczości H. G. Wellsa, Thomasa Hardy'ego oraz nauczania literatury w ramach praktycznej nauki języka angielskiego na poziomie uniwersyteckim. Tekst rozprawy doktorskiej stał się podstawą monografii *H.G. Wells: The Literary Traveller in His Fantastic Short Story Machine* opublikowanej w roku 2016 w wydawnictwie Peter Lang. Po doktoracie opublikowała również 8 tekstów naukowych. Trzy z nich dotyczą tematu świętości – są to rozdziały wstępne w dwóch współredagowanych monografiach wieloautorskich (*Święci i świętość w języku, literaturze i kulturze* [Universitas, 2018]) i jednej samodzielnie zredagowanej przez Habilitantkę (*Sanctity as a Story: Narrative (In)variants of the Saint* [Peter Lang, 2020]), oraz rozdział przedstawiający teoretyczne omówienie narracji świętości w tej ostatniej. W kolejnych dwóch artykułach dr Leleń analizuje poezję dwudziestowiecznych literaturoznawców – Andrzeja Zgorzelskiego i Alana Riacha,

tropiąc ślady badań literaturoznawczych w ich twórczości. O szerokich zainteresowaniach badawczych Habilitantki wychodzących poza ramy literaturoznawstwa świadczą artykuły poświęcone narracji filmowej („Filmic Storytelling through Centrality of Artefact in Roman Polanski's *Dwaj ludzie z szafą* [Two men and a wardrobe]”) oraz technikach narracyjnych w reklamie perfum („Communicative Anosmia and Poetics of Storytelling in Perfume Commercials”). Ten ostatni ukazał się w numerze tematycznym czasopisma *Media Biznes Kultura*, zatytułowanym *Narracja w reklamie* współredagowanym przez Habilitantkę.

Dr Lelen jest aktywna naukowo na forum polskim i międzynarodowym. Po doktoracie odbyła trzy staże zagraniczne bardzo ważne dla jej rozwoju naukowego. W roku 2016 prowadziła badania nad twórczością George’a Macakay Browna na uniwersytetach szkockich – University of Aberdeen, University of the Highlands and Islands w Kirkwall (Orkady) i University of Glasgow – oraz na Uniwersytecie w Vancouver jako stypendystka The Bednarowski Trust (Aberdeen); w roku 2021 odbyła dwutygodniowy staż naukowy na Uniwersytecie w Cambridge, a w styczniu 2023 przebywała na Uniwersytecie w Edynburgu w ramach Visiting Fellowship finansowanego z Funduszy Europejskich. Stypendia z The Bednarowski Fund i na Uniwersytecie w Edynburgu uległy przedłużeniu, co świadczy o pozytywnej ocenie prowadzonych przez dr Lelen badań. Wszystkie te wyjazdy pomogły jej w rozwoju tematyki badawczej i nawiązaniu cennych kontaktów naukowych. Dzięki temu zyskała rozpoznawalność w dziedzinie badań nad literaturą szkocką i narratologią postklasyczną. O docenieniu jej w środowisku międzynarodowym świadczy fakt, że zaproszona została do opracowania 11 haseł biograficznych do *The Edinburgh Biographical Dictionary of Scottish Writers* (w przygotowaniu).

Po doktoracie wygłosiła referaty na 25 konferencjach międzynarodowych (m.in. Wiedeń, Kirkwall, Saragossa, Vancouver, Praga), 11 konferencjach krajowych oraz wykłady gościnne na Uniwersytetach w Warszawie, Jęlgawie i Edynburgu. Ma doświadczenie w organizacji konferencji krajowych i międzynarodowych – była współprzewodniczącą komitetu organizacyjnego ogólnopolskiej konferencji naukowej „Święci i świętość w języku, literaturze i kulturze” na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurski, członkinią komitetu organizacyjnego dwóch konferencji międzynarodowych i jednej krajowej oraz członkinią komitetu naukowego konferencji Polish Association for the Study of English w 2023 r. O jej rozpoznawalności na arenie międzynarodowej jako ekspertki od badań narratologicznych świadczy fakt, że w 2021 została zaproszona do wygłoszenia wykładu w Bayes Business School, renomowanej londyńskiej szkole wyższej specjalizującej się w naukach o zarządzaniu i finansach.

W latach 2016-2019 była członkiem czynnym Zespołu Etyki Słowa przy Radzie Języka Polskiego, Polska Akademia Nauk, uczestnicząc w grupach badawczych: „Podzespół problemów etycznych języka literatury i krytyki literackiej”, „Podzespół teoretycznych podstaw etyki słowa”, „Podzespół problemów etycznych języka biznesu i reklamy”, a od 2019 roku jest członkiem wspomagającym Zespołu Etyki Komunikacji przy I Wydziale PAU, Polska Akademia Umiejętności. Jest członkinią Association for Scottish Literary Studies (w latach 2016-2017 była członkinią International Committee) oraz European Network for Short Fiction Research.

Zajmuje się również pracą redakcyjną – od 2023 r. jest członkinią komitetu redakcyjnego czasopisma naukowego *Acta Neophilologica*, wydawanego przez UWM, gdzie pełni funkcję sekretarza redakcji i sprawuje opiekę merytoryczną nad wybranymi artykułami polsko- i anglojęzycznymi z zakresu literaturoznawstwa. Recenzowała 5 artykułów do czasopism i monografii naukowych (1 dla *Acta Neophilologica*, 1 dla *Acta Philologica* oraz 1 dla *Open Cultural Studies* [De Gruyter]).

Działalność dydaktyczna, organizacyjna i popularyzująca naukę

Kariera zawodowa dr Leleń związana jest z Uniwersytetem Warmiński-Mazurskim w Olsztynie, gdzie pracuje od 1997 r. Prowadziła tam bądź prowadzi wykłady i ćwiczenia m.in. z wstępu do literaturoznawstwa, historii literatury angielskiej, wybranych zagadnień z literatury anglojęzycznej, jak również wykłady oparte o jej zainteresowania naukowe, takie jak m.in. literaturoznawstwo a storytelling, storytelling w literaturze i kulturze, literatura w nauczaniu, strategię studiowania, rozwój osobisty a kluczowe kompetencje badawcze oraz architektonika literatury i kultury brytyjskiej. Na potrzebę zajęć z praktycznej nauki angielskiego na filologii angielskiej opracowała autorskie programy zastosowaniu literatury w nauczaniu na studiach I i II stopnia. Była promotorką 12 prac magisterskich i 32 prac licencjackich. Prowadziła również zajęcia dydaktyczne na Latvia University of Life Sciences and Technologies w Jelgavie w ramach programu Erasmus+ oraz współprowadziła zajęcia w School of Divinity na Uniwersytecie w Edynburgu.

Na jej zaangażowanie w pracę ze studentami wskazuje fakt, że jest założycielką i opiekunką działającego od 2014 Studenckiego Koła Inicjatyw Anglistycznych Anglo-Cooltura Juniors, które szczyci się licznymi osiągnięciami na polu naukowym i popularyzatorskim. W roku 2020 współorganizowała 49. międzynarodowe seminarium kół naukowych „Koła

naukowe szkołą twórczego działania” na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim (online), przewodnicząc zespołowi przyznającemu nagrody za studenckie wystąpienia naukowe w ramach Sekcji Nauk Humanistycznych.

Jest aktywnie zaangażowana w prace organizacyjne na swojej uczelni. Była członkinią Rady Wydziału Humanistycznego, a obecnie jest członkinią Rady Dyscypliny Literaturoznawstwo i pełniła m. in. funkcję Wydziałowego Opiekuna ds. Wsparcia Psychologicznego.

Należy również zwrócić uwagę na cenne inicjatywy popularyzatorskie podejmowane przez dr Lelę. Obejmują one autorskie programy edukacyjne dla przedszkoli, szkół podstawowych i średnich, liczne wykłady popularyzatorskie, wystąpienia radiowe, regularną organizację Dnia Szkocji, irlandzkiego St. Patrick's Day i amerykańskiego Święta Dziękczynienia na UWM oraz warsztaty edukacyjne na temat strategii uczenia oraz dobrostanu.

Wniosek końcowy

Uważam, że dr Halszka Lelę jest dojrzałą badaczką znaną na arenie polskiej i międzynarodowej, a przedstawione przez nią osiągnięcia badawcze spełnia kryterium istotnego wkładu w rozwój badań literaturoznawczych. Posiada ona również istotny dorobek dydaktyczny, organizatorski i popularyzatorski. Wnoszę o dopuszczenie dr Lelę do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

